

INVENTARISATIE
PROCESSEN van het BRUGSE VRIJE
als een voorbeeld van burgerwetenschap

07/10/2023

Laurent Inghelbrecht
Vrijwilliger Rijksarchief Brugge

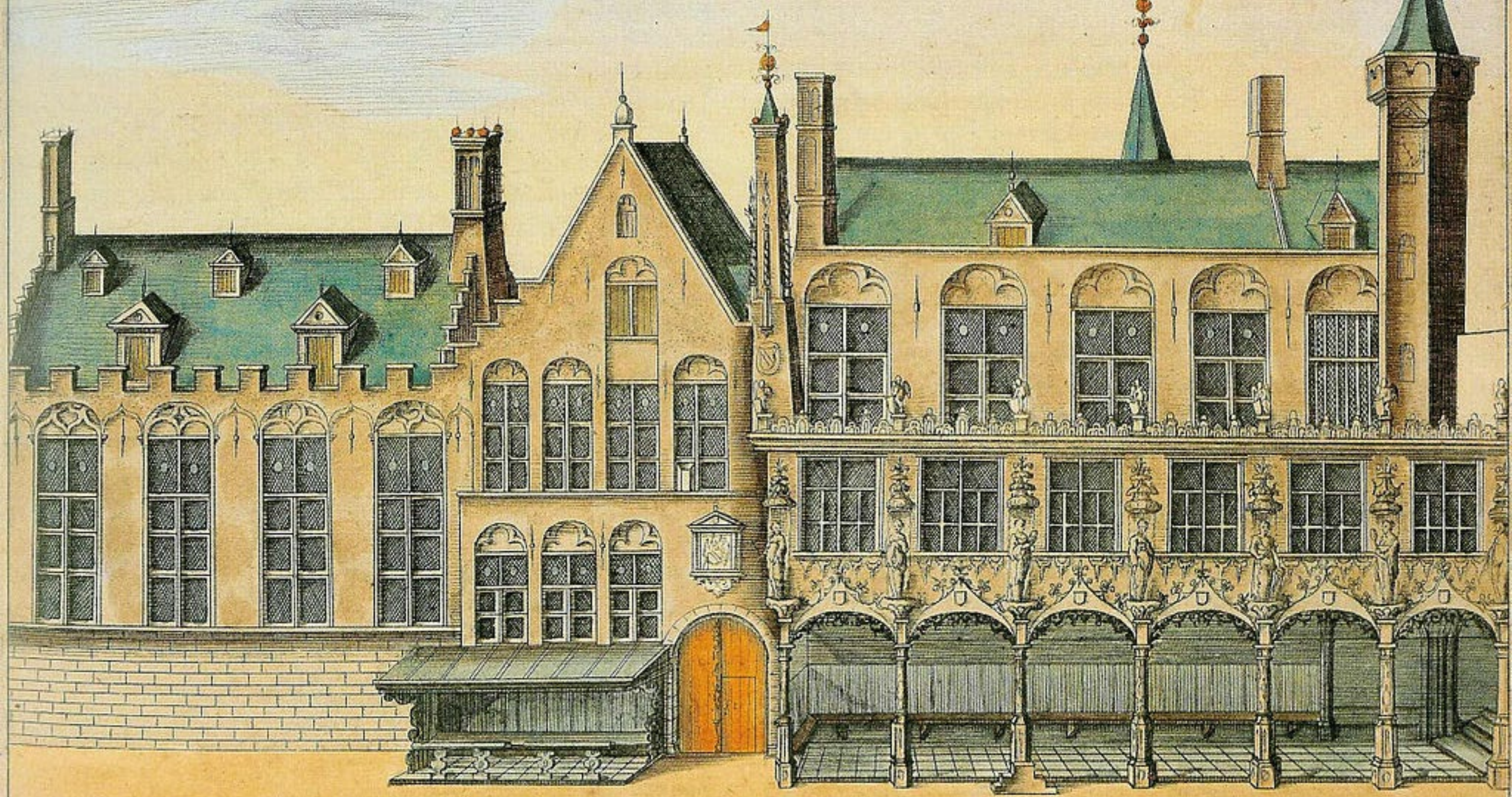
Kasselrijen in Vlaanderen (zoals weergegeven op de Ferrariskaart)

S.P.Q.F.

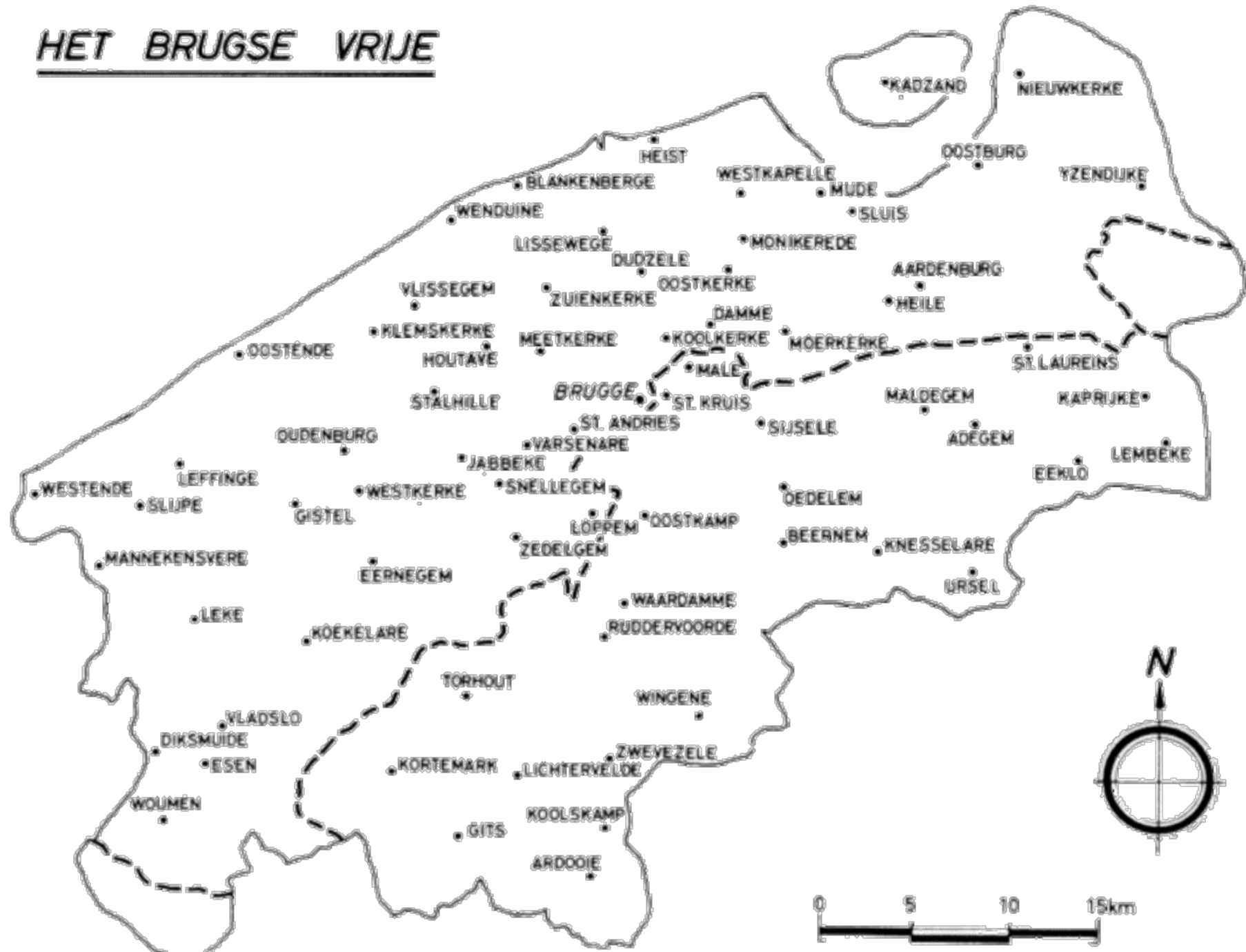
ORGANISATIE VAN HET VRIJE

Anoniem traktaat uit ca. 1775 - raadsheer Raad van Vlaanderen

“Les constitutions du Pays du Franc ne se trouvent ni dans ses coutumes, ni dans aucun autre code, où titre.

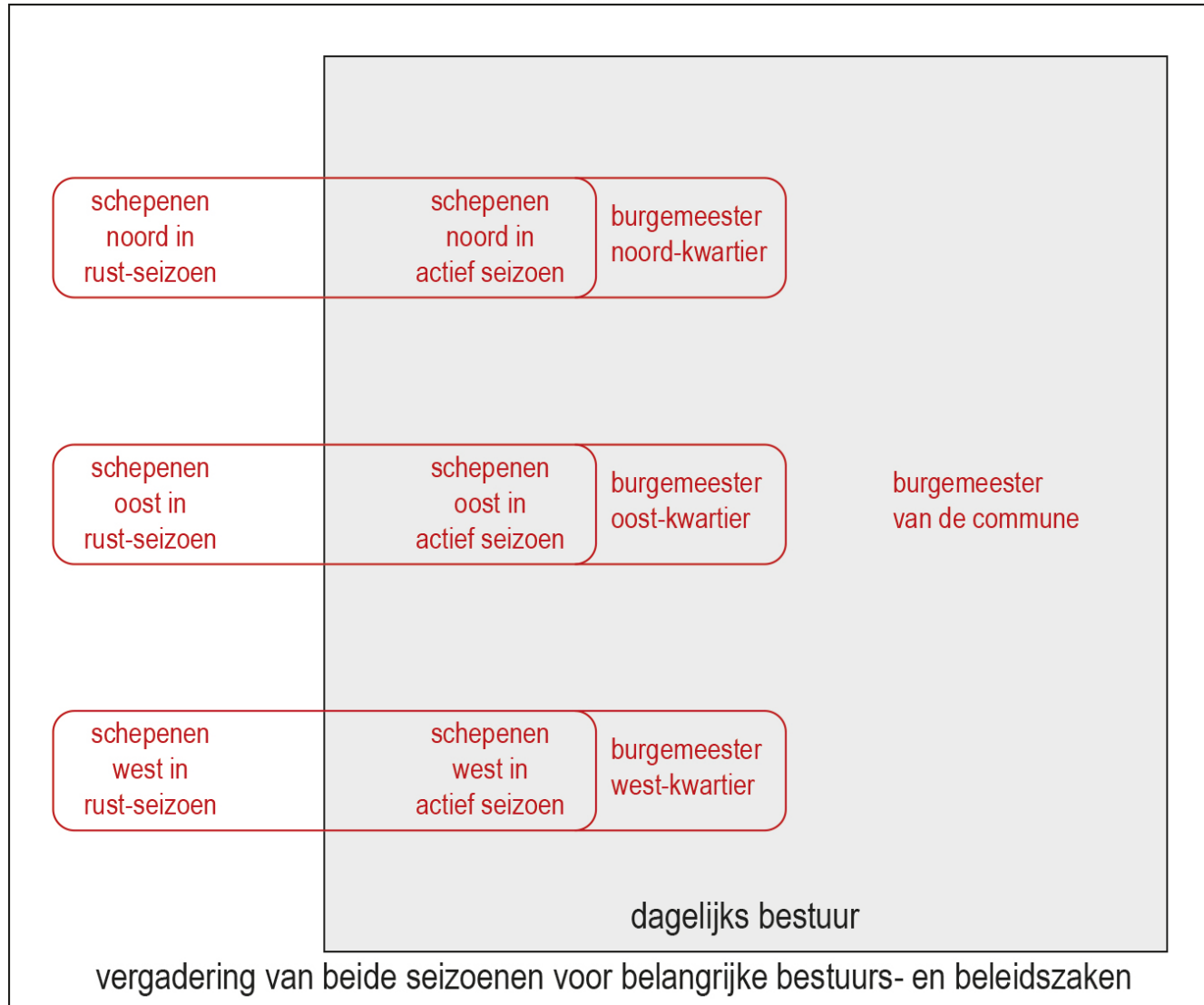
C'est l'usage seul qui y doit servir de règle, et qui est par rapport aux aides et subsides et toutes autres affaires sur lesquelles la généralité est accoutumée de parler (...) »

HET BRUGSE VRIJE

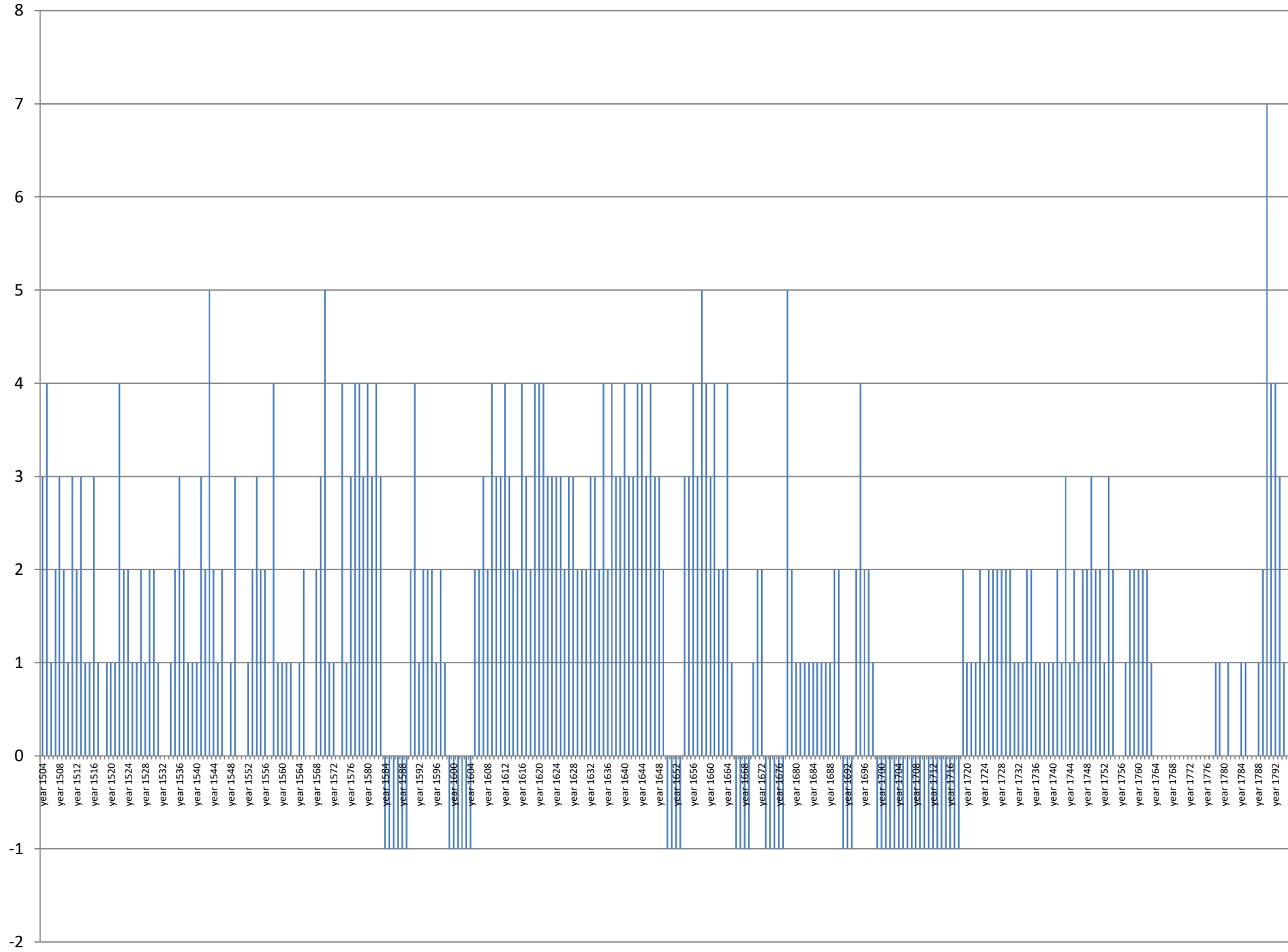

Vrije	platteland	appendante heerlijkheden	contribuante heerlijkheden
bestuur door het Vrije en rechtszaken in eerste aanleg	X	eigen bestuur	eigen bestuur
<i>kostumen</i> of gewoonterecht van het Vrije van toepassing en rechtszaken met <i>hoofdvaart</i> en in beroep, ook criminaliteit	X	X	eigen <i>kostumen</i> beroep naar Raad van Vlaanderen
betalen mee met het Vrije in de bedden	X	X	X

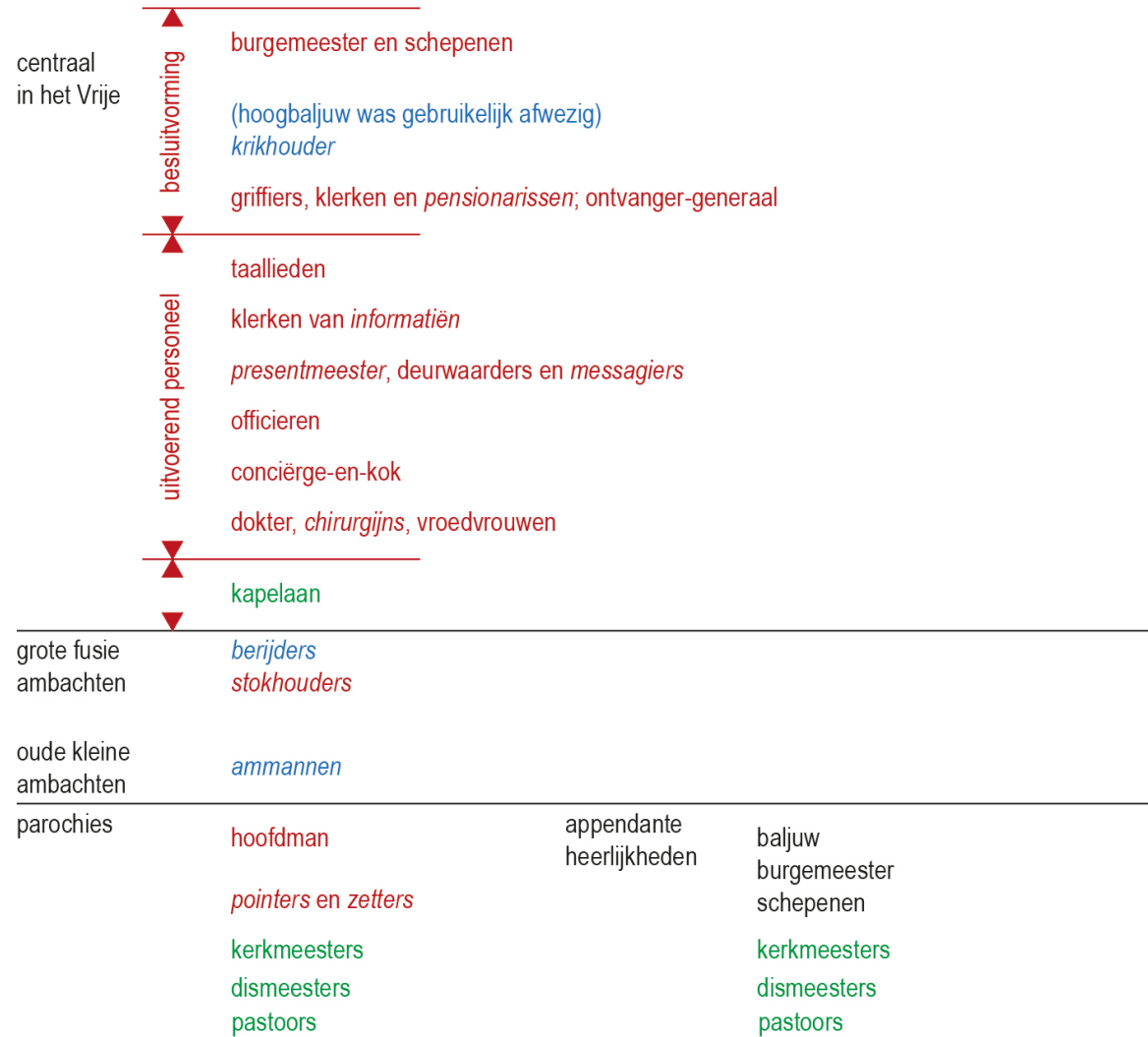
BESTUUR & BELEID

HOGBALJUW

ORGANOGRAM

REGIONAAL NIVEAU
= VRIJE met APPENDANTE en CONTRIBUANTE heerlijkheden

GENERALE VERGADERING

vertegenwoordiging van de bevolking van het Vrije

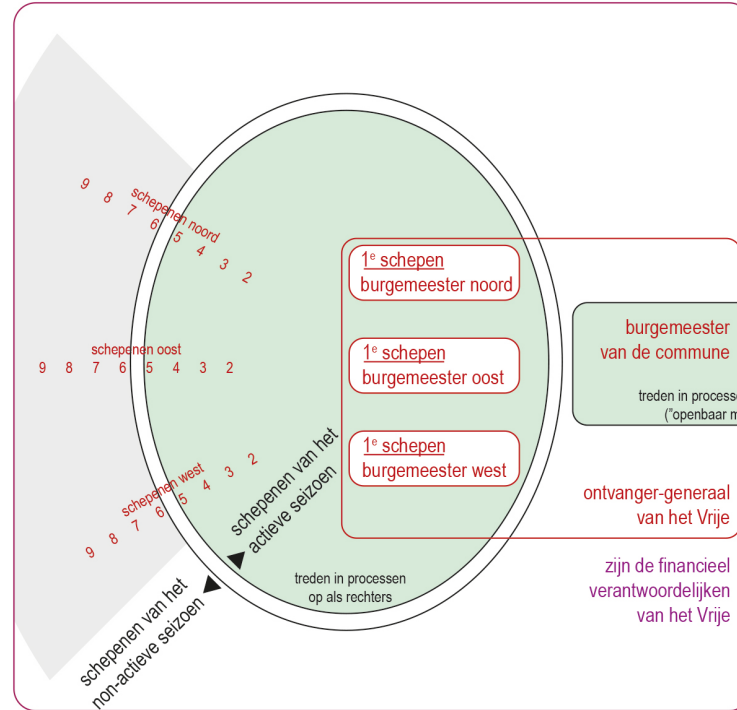
inspraak bij de beden en allerbelangrijkste zaken

1^e lid edelen en notabelen

2^e lid appendante en contribuante heerlijkheden

3^e lid hoofdmannen van het platteland

DE SCHEPENEN en BURGEMEESTERS
traden op als VERGADERING van BEIDE SEIZOENEN in alle belangrijkste zaken

DE ADMINISTRATIE

- ▶ griffier en personeel van de kamer
- ▶ griffier en personeel van de weeskamer
- ▶ griffier en personeel van de civiele vierschaar
- ▶ griffier en personeel van de criminele vierschaar
- ▶ griffier en personeel van de *notarie*
- ▶ griffier en personeel van de *tresorie*
- ▶ *pensionarissen*

TOEZICHT op de

- ▶ parochies van het platteland
- ▶ appendante heerlijkheden
- ▶ kerken en dissen
- ▶ wezen
- ▶ dijken en sluizen
- ▶ wateringeng

POLITIE

- ▶ klerk van de *baljuwage*
- ▶ *krikhouder* vanaf 1611 verpacht aan de burgemeesters en schepenen
- ▶ *berijders*

DAGVAARDINGEN en KERKGEBODEN

- ▶ *ammans*

provinciaal niveau
= VLAANDEREN

Staten van Vlaanderen (18^e-eeuwen)

Leden van Vlaanderen

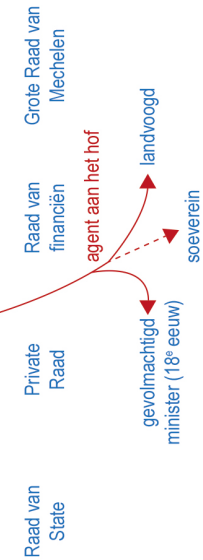
Vrije als 4^e lid

processen in beroep van het Vrije

deputaties van schepenen en *pensionarissen* of griffiers

nationaal niveau
= ZUIDELIJKE NEDERLANDEN

Staten Generaal

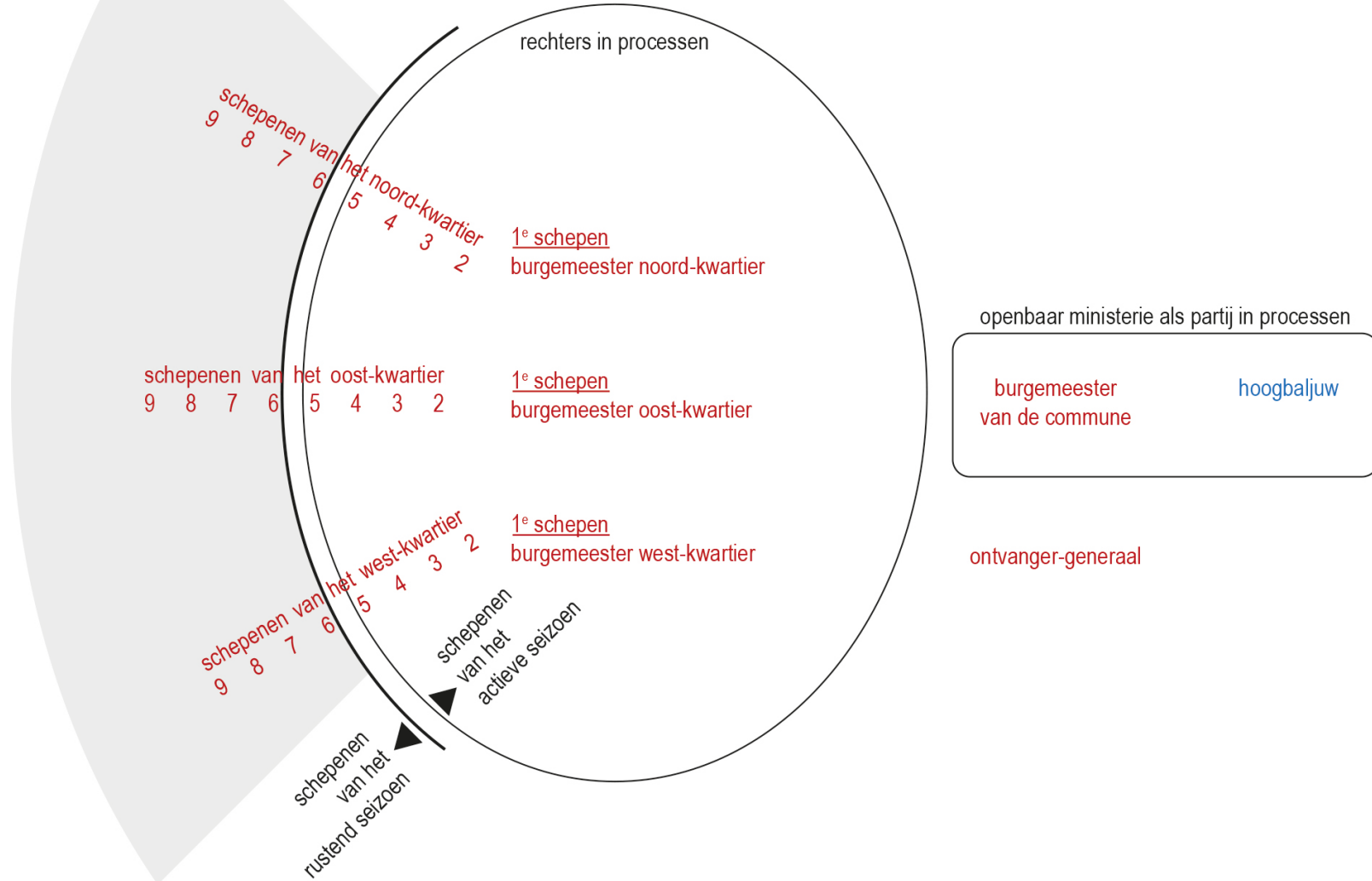

Boesche Ende verlijed ad Wyt by beandij garen van
grant vandy wustrom ad balle vandy fide van dreyde
in vandy lande vandy vryen met zynen robb-hoortij met
jouwied magyab lanning hie van waterblot burlen van
romme vandy lantij lande god yegent van jar voffen vye
hofen mantange - ofen anfen vye

JURIDISCHE WIE-IS-WIE

FILIP WIELAND (1508)

procedure in burgerlijke processen

- 1 Beraden
- 2 Dagen
- 3 Presenteren
- 4 Eis maken
- 5 Verweren en litiscontesteren
- 6 Bewijsvoeren
- 7 Reprocheren en salveren
- 8 Sluiten in rechte
- 9 Delibereren en consulteren van het proces
- 10 Wijzen

INVENTARIS van PROCESSEN van het VRIJE

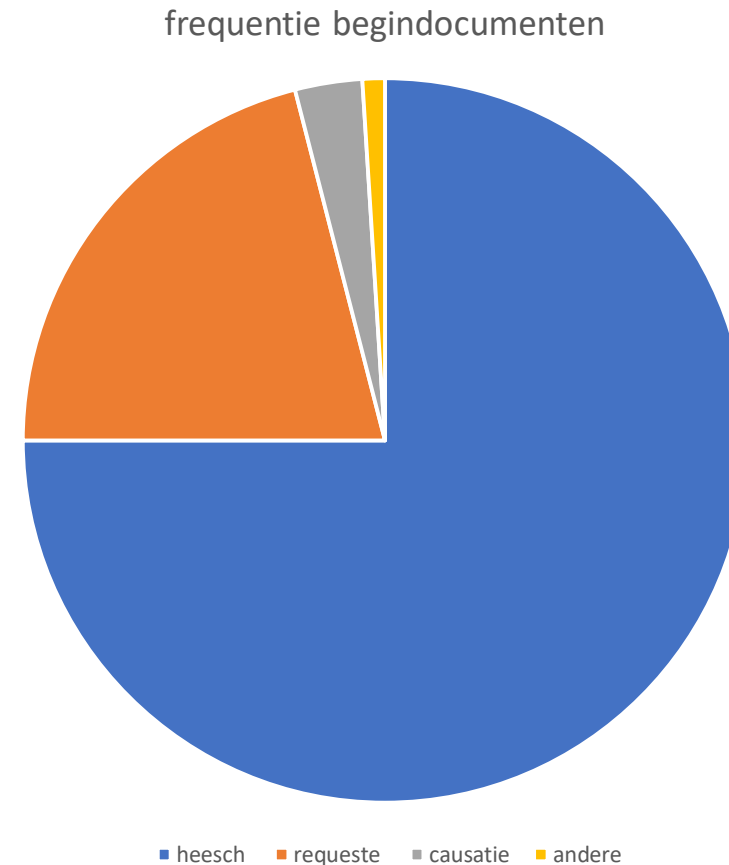
Gestart in 2000

- Laurent Inghelbrecht
- Anne-Marie Van Basselaere
- Nicole Van Accolyen
- Dirk Verhaeghe
- Medewerkers van Oranje vzw

- In totaal zijn er 107 000 procesbundels bewaard in de verzameling Procesbundels van het Vrije op het Rijksarchief te Brugge.
- Daarvan zijn er:
 - 107 000 open geplooid en genummerd
 - 51 600 gelezen en beschreven
 - 49 000 raadpleegbaar in een Access-bestand
 - 22 000 gepubliceerd

Soorten processen

- Eisen voor de vierschaar (2 sch.)
 - Eenvoudig
 - Bedragen
 - → statistiek
- Rekwesten voor de kamer (5 sch.)
 - Complexere materie – oordeel vinden
 - *Case-studies* en ontwikkelingen
- Causaties
 - “eisen voor de kamer”
 - Snelrecht

AANTAL SCHEPENEN IN DE VIERSCHAAR

Zie betalingen
in de jaarrekeningen
van het Vrije

Dachmaenden thieden Bi Schepenen / Dinsdag
Ende Dinsdaghes ter vierfchare / in ten streeghen
omē tghedinghe te verbaerne / in pten te berechtene
Verhinnen d' 2^{en} dach In bedemaent / Inquar . xxiij^{en}
Althutich / In d' 6^{en} dach In decembre Inquar . xxiij^{en}
In d' 6^{en} dach In zul elc stepen hebbe over den dach
xxiii . 6 . part . . .

In t' Eerste.

Wraen van Straten / ende Jan van booneem / Dinsdaghes d'
2^{en} In bedemaent te brugghe ter vierfchare in te streeghen
omē tghedinghe te verbaerne / Ende pten te berechtene
elken . 1 dach xlviii . s

Wraen van Straten / ende Jan van booneem / Dinsdaghes d'
2^{en} In bedemaent te brugghe ter vierfchare in te streeghen
omē tghedinghe te verbaerne / Ende pten te berechtene
elken . 1 dach xlviii . s

Jan van buchemare / ende Jan van booneem / Dinsdaghes den . xlviii .
In bedemaent te brugghe ter vierfchare in ten streeghen
omē tghedinghe te verbaerne / Ende pten te berechtene
elken . 1 dach xlviii . s

Wraen in deel / ende Jan van booneem / Dinsdaghes den . xlviii .
In bedemaent te brugghe ter vierfchare in ten streeghen
omē tghedinghe te verbaerne / Ende pten te berechtene
elken . 1 dach xlviii . s

Wraen van Straten / ende Wraen in deel / Dinsdaghes d'
2^{en} In bedemaent te brugghe ter vierfchare in ten streeghen
omē tghedinghe te verbaerne / Ende pten te berechtene
elken . 1 dach xlviii . s

Wraen van Straten / ende Wraen in deel / Dinsdaghes d'
2^{en} In bedemaent te brugghe ter vierfchare in ten streeghen
omē tghedinghe te verbaerne / Ende pten te berechtene
elken . 1 dach xlviii . s

AANTAL SCHEPENEN IN DE KAMER

Zie betalingen
in de jaarrekeningen
van het Vrije

Jan van bouwen de louthe mer Jan Vithoorn Jan van bouwen en
Jan van merdkerke Omdaerthe en faterdaerthe 20 en 20
in septemb te brugghe omme de samer te beblarene en
ptijm te beestime hier omme vnter ghezyn Jan van bouwen
in daghen en dandze elc 7 daghen

Jan metten yre Jan luitke Thomaer vanden hove en ghysier boue
Omdaerthe en faterdaerthe ten zeluen daghen te brugghe omme
metten vorsch boeckende de vorsch partien inde samer en der
vurstaer te helpe ne vppeduen hier omme vnter ghezyn Jan metten
yre 7 daghen en dandze elc 7 daghen

Jan van bouwen de louthe mer Jan Vithoorn Jan van bouwen Jan van
merdkerke merster Jan van halloren Jacob boudeus en Jan vanden
vne Omdaerthe den 20 in septemb bi ordinaerthe vander
Vet onledich te brugghe der dachward dave ghehouden metten
ghedepuider vander Vet vander sode aldare ghehouden metten
notablen ghetale Omme vradme en fact te hebbenne by vrenthe
spetiale ghetachtiche zaken hem beuden grotelike anghaen en
dat den ghemerren oorloz van beuden den leden hier omme
onledich ghezyn elc 7 daghen

Jan van bouwen de louthe mer Jan Vithoorn Jan van bouwen phoe
van loutpre en Jan van merdkerke Omdaerthe en faterdaerthe
20 en 20 in septemb te brugghe omme de samer te
beblarene en ptijm te beestime hier omme vnter ghezyn Jan
van bouwen phoe van loutpre elc 7 daghen en dandze elc
7 daghen

“BEGINSTUKKEN” in de vierschaar

• **EIS + KLACHTBRIEF**

- Mondelinge eis op de klachtbrief
- Panding
- Verbale eis
- Arrest of saïssissement
- Letteren van decreet
- Mandaat en relaas van saïssissement
- Boedelrekening

“BEGINSTUKKEN” in de kamer

- **REKWESTEN**

- **CAUSATIES**

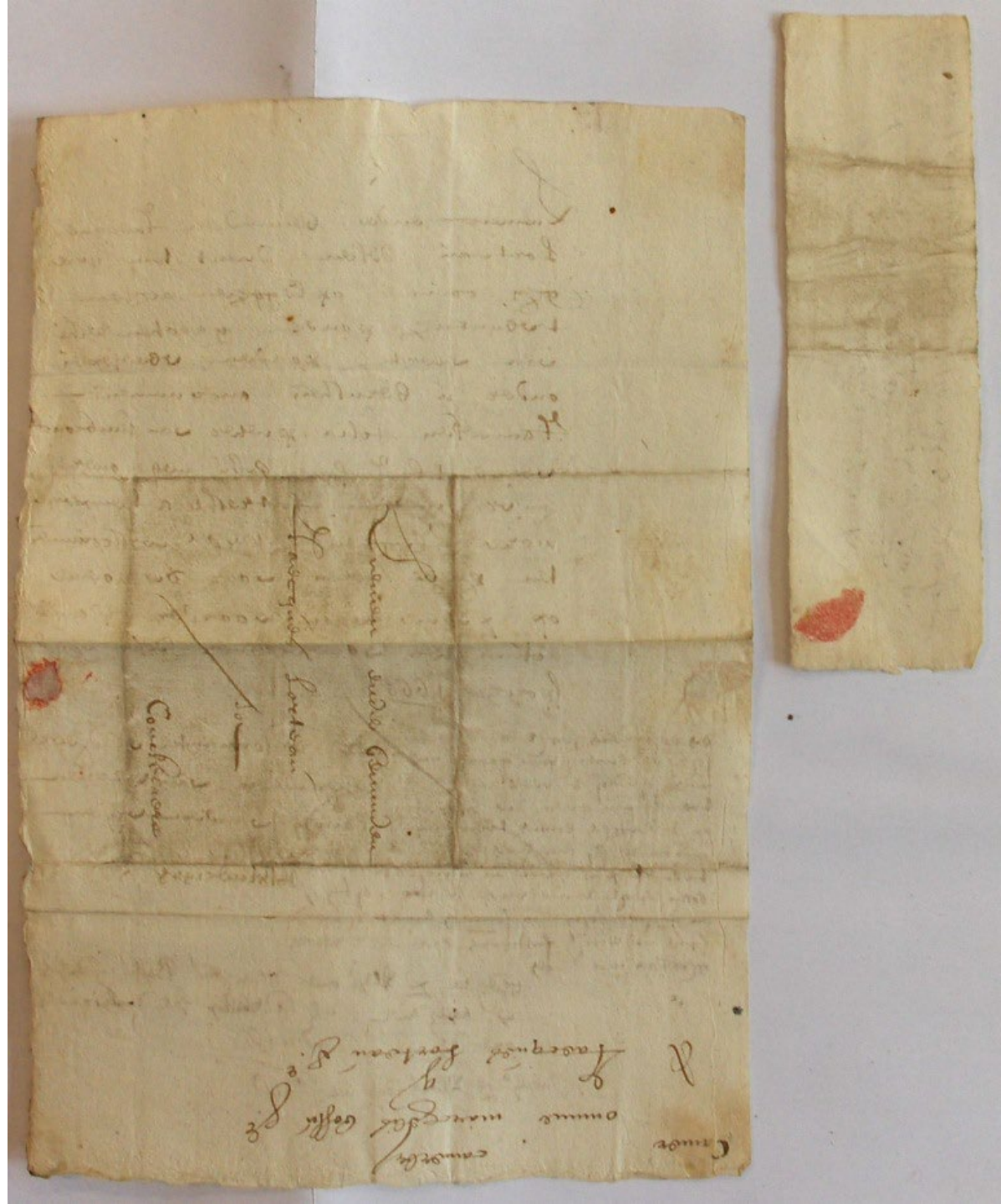
- VERBALE EIS
- SAISSISEMENT
- RELAAS VAN BESCHRIJVING
- BRIEVEN VAN INTERDICTIE
- VERCLAERS VAN HEESCH
- KAMERBRIEF
- ...

REKWEST

1754
Hier is een
actie in eenen
ij jingest
J. de Van Velden
Aen Edele ende Weerde
heeren Burghmeesters
ende Schepenen van
de Vrije
supplerende Vertoont
Verontelijck. D' heer francois
Werrebrouck Cailin der prochie
ende heereijckhede van ardoije
dat hij toe hertschaere van
desen lande in het chiese van
de jacht geerne soude doen
daghaerden jalobus van
elslauder woonachtigh tot
t voortseijde ardoije, waer toe
noodigh hebbende V.D. prea-
label autorisatie op alle
publicque personen. neemt

KAMER- BRIEF

Keerzijde

MERKWAARDIG GEVAL 1: DE REQUESTE LOCO HEESCH

De eiser diende een rekwes in bij de kamer, naar vorm was het een eis, maar naar inhoud een eis.

Op vraag van de verweerder werd dit rekwes overgebracht ("*gherenvoyeert*") naar de vierschaar.

Daar werd alsnog een klachtbrief opgemaakt.

Ongeveer 1 rekwes op 5 werd van de kamer afgeleid naar de vierschaar.

REQUESTE
LOCO HEESCH

Handwritten text on a folded piece of paper, likely a request or petition. The text is written in a cursive script and is partially obscured by the folds. A circular seal or stamp is visible on the left side of the document.

Handwritten text on the right page of the document, continuing the cursive script. The text appears to be a formal request or petition, possibly related to the 'REQUESTE LOCO HEESCH' mentioned in the adjacent page. The handwriting is dense and characteristic of the 17th or 18th century.

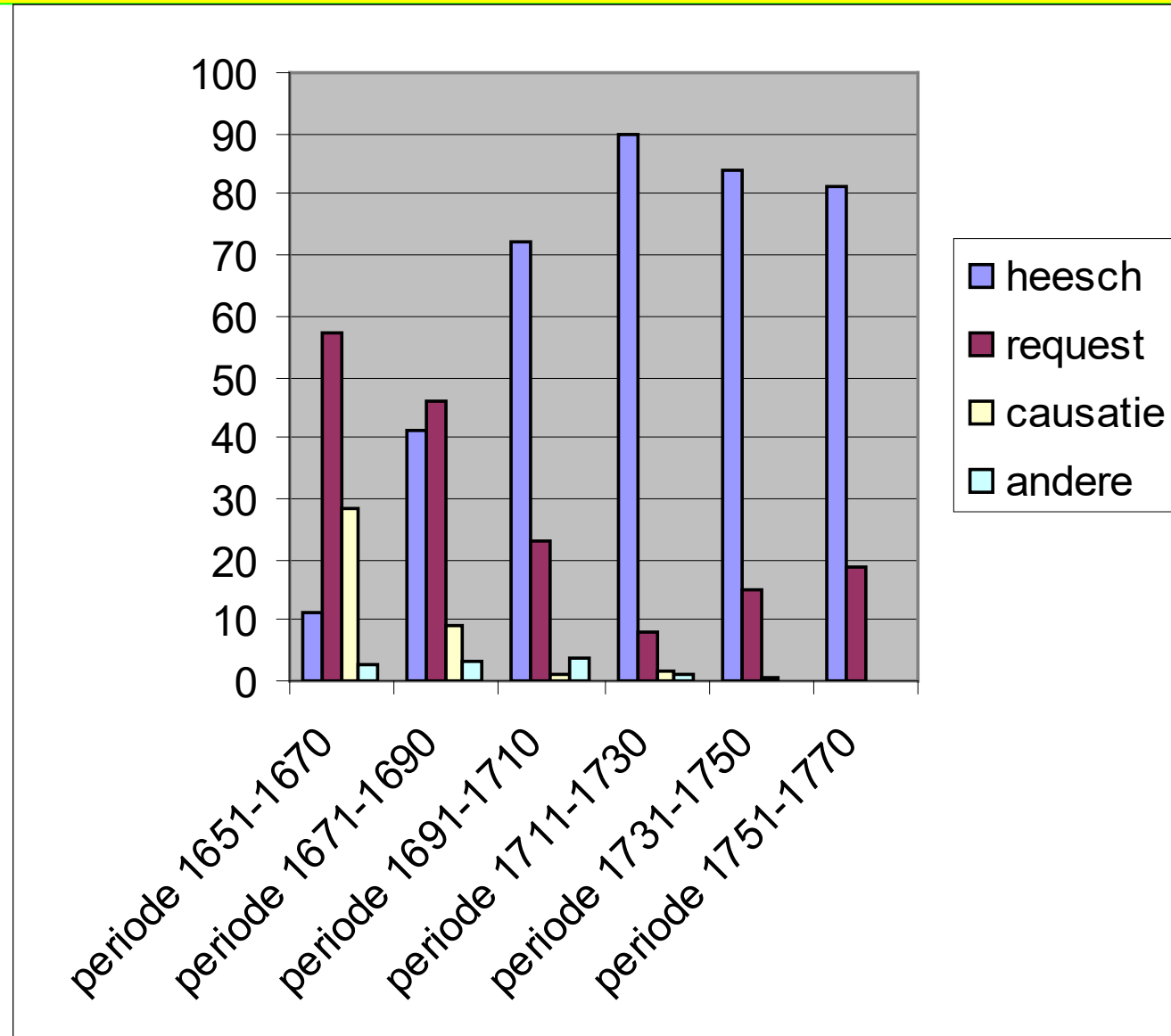
MERKWAARDIG GEVAL 2: DE EIS MET CAUSATIE IN BIJLAGE

In de 18de eeuw verdween de causatie-procedure bij de kamer.

In plaats daarvan werd bij de vierschaar een eis ingediend met als bewijsstuk de causatie en andere bewijsstukken zoals rentebrieven of koopcontracten.

Een logische gang van zaken. Inhoudelijk handelden causaties over materie waarvoor de vierschaar bevoegd was.

EVOLUTIE

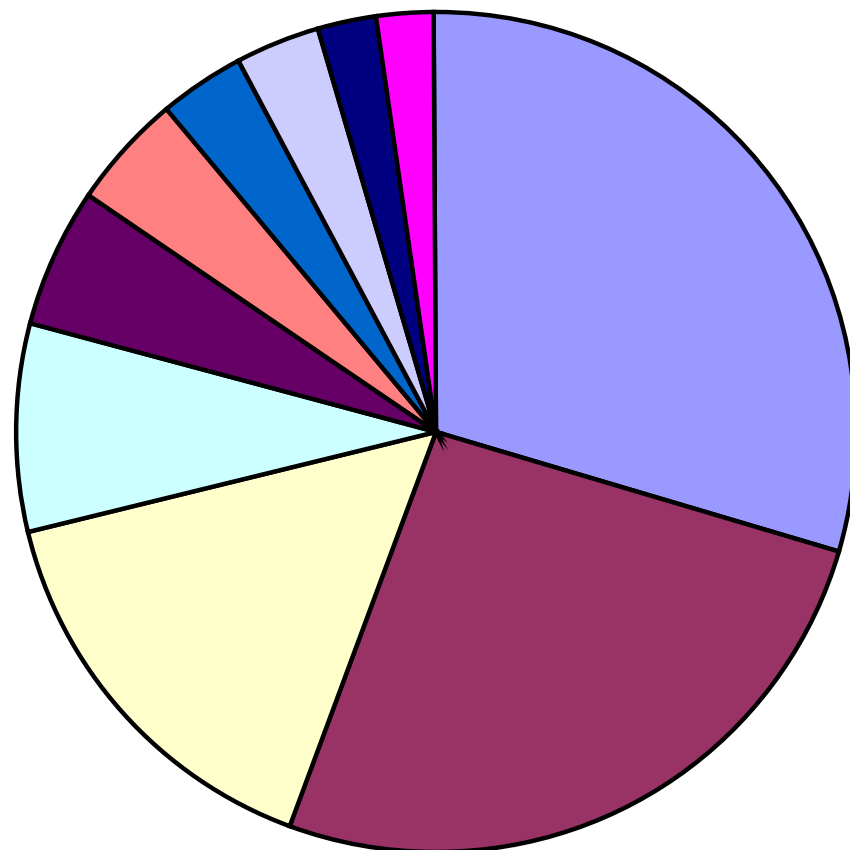

Wat werd behandeld in de VIERSCHAAR ?

- Criminele rechtspraak
 - Zware misdrijven
 - Bv. moord, verkrachting, ...
 - Injuriën
 - Bv. schelden en verwijten, bloedneuzen,...
- Burgerlijke rechtspraak
 - “bedragen voortvloeiend uit” onderlinge verbintenissen
 - Bv. pachtgeld, intresten op leningen, schulden voor gekochte zaken, loon.

ONDERLINGE VERBINTENISSEN

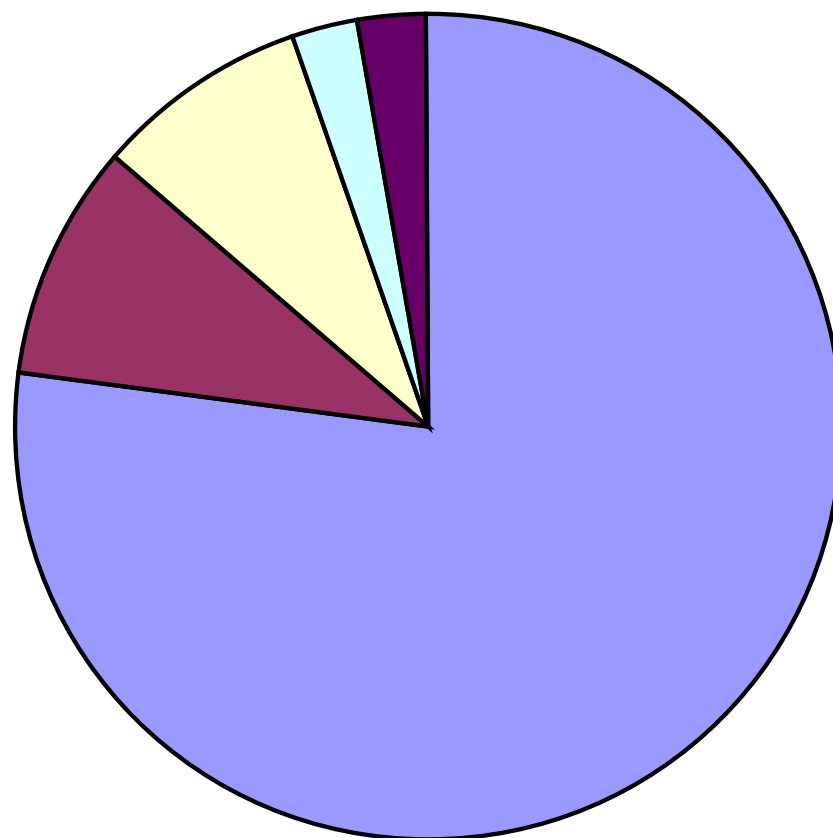
**Frequentie van de onderwerpen van
bedrag-processen voor de vierschaar
van het Brugse Vrije**

■	pacht [30%]
■	verkopen [26%]
■	werk [16%]
■	renten [8%]
■	erfenisgeld [5%]
■	thaire [4%]
■	arresten [3%]
■	algemeen [3%]
■	boeten [2%]
■	andere [2%]

ONDERLINGE VERBINTENISSEN

Frequentie van de pachtthema's voor de vierschaar van het Brugse Vrije

- onroerend landbouwgoed [77%]
- ander onroerend goed [9%]
- functies en tienden etc. [8%]
- schadevergoedingen [3%]
- hakhout [3%]

DEEL 2: DE KAMER

- **Vragen** aan de schepenen als overheid
 - Sollicitaties
 - Rekwesten van autorisatie
 - Vraag om renvooi
 - Vraag tot nietig verklaring van arresten
 - Interinementen van voordelen bekomen bij de hogere overheden, bv. gratie

DEEL 2: DE KAMER

- Processen
 - Processen in eerste aanleg
 - *Processen in eerste aanleg in hoofdvaart van de appendante heerlijkheden*
 - Waar iets gevraagd wordt dat niet voortvloeit uit een onderlinge verbintenis met de verweerder
 - Causatie-procedure
 - Sommiere decisie
 - Klachten over berijders in functie
 - Processen in beroep

- **De VIERSCHAAR paste recht toe.**

- In het openbaar
- Minimum 2 schepenen aanwezig
- De partijen zijn actief, de schepenen passief.
- ➔ Ging soms traag
- Onderlinge verbintenissen
- Openbare orde

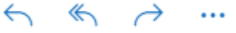
- **De KAMER interpreteerde het recht.**

- In discretie
- Minimum 5 schepenen aanwezig
- De schepenen zijn actief, de partijen passief.
- ➔ Ging rap
- Tussen personen zonder onderling “contract”

INVENTARIS van PROCESSEN van het VRIJE

- Feitelijke vereniging, organisch gegroeid
- Werkplaats in Rijksarchief Brugge

- Onkosten voor zichzelf
- ➔ profijtig werken met Access i.p.v. specifieke archief-software

Vr 06-01-17 13:31

PE

Put Eddy <Eddy.Put@arch.be>

Aan: U

CC: Callewier Hendrik

Geachte Heer,

Zie hieronder voor de opmerkingen van onze ICT-dienst ivm de mogelijkheid om de databank procesdossiers **Brugse Vrije** in de zoekrobot te publiceren. Zoals ik u aan de telefoon reeds zei: met een beetje moeite moet dit wel lukken. Collega Hendrik Callewier zal dit verder met u opnemen.

Vriendelijke groet,

Dr. Eddy PUT
Plaatsvervangend operationeel directeur van de Vlaamse Rijksarchieven
Diensthoofd Rijksarchief Leuven
Vaartstraat 24
3000 - LEUVEN

+32 16 31 49 54

Nr. 19006... Data: 20.10.1685 p. 3. 1686

Wet V Kamer

Eiser: Voogden van het godshuis van St. Jan in Brugge en we van ADRIAEN DE BRUNE ^{aan mis}

Verweerder: Hoofdman en ringerkenen van LEKE

Inhoud: De h. leden ernstige schade ^{door} ~~de~~ Franse handstichters ^{aan} hun kopteden te Leke in 1684 (laatte oorlog). Ze bekwaamen geen schadevergoeding. Nchtans vernamen ze dat de "notabele moderatie ende gijtschelt op ~~de~~ de Franse mandementen". Bekwaamen → Ze eisen dat de hoofdman de partee ervan overbrengt en de h^{is} vergoedt naar proportie.

Inv	Eis	bew	Ande	H	R	C
-----	-----	-----	------	---	---	---------

EGHEEKEN WERF WERD AFGEBRAND
IN 1684 of. resolutien van het Vije

WAAR GELEERD over het Vrije en procedures?

- Zelfstudie processen, gewoonterecht en plakaten
- Hulp van lokale heemkundigen en familie kundigen
- Hulp van historici

NUT van deze inventaris?

- Bijna dagelijks worden in Rijksarchief Brugge processen opgevraagd voor lokaal en genealogisch onderzoek.
- Wetenschappelijk onderzoek
- Master- en doctoraatsthesisen
- *Zoeken op onderwerp, familienamen, plaatsnamen*

Dank voor uw aandacht.